

3. Het Assese klanksysteem

A. In dit onderdeel willen we wat dieper ingaan op de elementen die tot het klanksysteem van het Asses dialect behoren.

3.1 De klinkers

3.1.1 de korte éénklinkers

	vooraan		tussenin	achteraan
	ongerond	ontrond		ontrond
gesloten	[i] vis	[y _ç] put		[u _ç] doek
half-gesloten	[ε _ç] met	[œ _ç] mutten		[ɔ _ç] zon(ne)
half-open	[ε] markt	[œ _ç] helpen	[ə] de	[ɔ _ç] stok
open	[æ] warm		[a] dak	

N.B. Tussen vierkante haakjes [] staan de klanken weergegeven in de (nauwkeurige) fonetische spelling. Voor meer details over de spelling van de fonemen zie hoofdstuk 5, Spelling.

-De gesloten, ongeronde, palatale [i]: biecht, blik (het zien), briefje, bril, dingen, engel, grendel, hengst, kin(ne), kind, knuppel, licht, lid, lint, lip, nicht, pik, pil(le), plint, prent, riempje, ring, schip, spiertje, strik, vinger, vis, vriend, winter, ziekte.¹⁾

N.B. Deze [i] wordt in Asse (en overal in Brabant) zeer gesloten uitgesproken en gaat in de richting van een korte standaardtalige –ie. Het Assese *vis* klinkt als in het standaardtalige *vies*.

-De half-gesloten, ongeronde, palatale [ε_ç]: bed(de), beeld, beetje, geld, gesp, gist, helpt, kelder, kermis, kerst, lid (vingerlid), melk, mispel, nest, rest, smid, spel, streepje, trefter (trechter), vest, wesp.

N.B. Deze [ε_ç] klinkt als in het Franse *mais* en *lait*.

-De half-open, ongeronde, palatale [ε]: barst, fles, gerst, gras, hart, kers(e), lam, mes, pen(ne), stem, stempel, wrat.

N.B. Deze [ε] klinkt als in het Franse *bec*, en *sec*.

-De open, ongeronde, palatale [æ]: arm, berg, darm, eg, ekster, heks, karretje, karper, knecht, merg, nek, peertje, slak, tak, tarwe, trechter, verf, werk, zerk.

¹ De voorbeelden zijn ontleend aan Prof. Dr. J. Taeldeman (UGent), *Ordering Morfologische Categorieën*.

-De gesloten, ontronde palatale [y_ç]: boompje, brug(ge), druppel, hemd, hoopje, kruk, kussen, mus, muurtje, put, rimpel, rug, rups, schimmel, schop (werktuig), schop (trap), schuld, stuk, zuster.

N.B. Deze [y_ç]: wordt in Asse (en overal in Brabant) zeer gesloten uitgesproken en gaat in de richting van een korte standaardtalige –uu. Het Assese *fut* klinkt als in het standaardtalige fuut.

-De half-gesloten, ontronde palatale [œ_ç]: bessem (bezem), beurs, borst, borstel, dorst, duifje, duimpje, koorts, korst, rib(be), worst, wortel.

-De half-open, ontronde palatale [œ_ç]: buikje, burgemeester, dorp, helft, orgel, schelp, vorm, vrucht, worm.

-De half-open mediale [ə]: de, een, ge, we, ze.

-De open mediale [a]: appel, balk, blad, dag, gal(le), gans, gast, glas, graf, hand, kaf, kalf, kam, kant, kast, kat, kramp, lamp, lat, man, mars, pad(de), park, plank, rand, rasp, sap, stal, stap, tang, tand, tante, tram, vat, vlag, vlam, vlas, vracht, zak, zalf, zand.

-De gesloten, ontronde velaire [u_ç]: asem, bessem, bloem, bobbel, bok, broek, damp, doek, gom, groep, jong, jongen (ww.), jongen (zn.), klok (hen), kom(me), pomp, pop, slok, soep, som(me), taart, tong.

-De half-gesloten, ontronde velaire [o_ç]: aapje, auto, blaasje, bos, donder, glaasken, God, hof, hond, knop, koffer, konijn, mond, mossel, os, pot, ronde, schaapje, slons, slot, stof, ton(ne), zonde.

-De half-open, ontronde velaire [o_ç]: bol, dochter, fornuis, hol, klok, lucht, orde, rogge, rok, sport, stok, volk, wol(le), wolf, zaagje, zolder.

3.1.2 de lange éénklinkers

	vooraan		tussenin	achteraan
	ongerond	ontrond		ontrond
gesloten	[i:] bier	[y _ç :] muur		[u _ç :] boer
half-gesloten	[e:] ezel	[ø _ç :] deur		[o _ç :] boven
halfopen	[ε:] kar	[ø _ç :] facteur		[o _ç :] kraai
open	[æ _ç :] baard		[a:] ei	

-De gesloten, ongeronde, palatale [i:]: bier, bij, brief, dief, knie, liedje, riem, riet, spiegel, spier, ziel.

-De half-gesloten, ongeronde, palatale [e:]: beet, ezel, leden, neger, pekkel, scheen, schepen, sikkkel, smeden, snede, steel, streep.

-De half-open, ongeronde, palatale [ε:]: erwt, kaars, kar, ster.

-De open, ongeronde, palatale [æ̥ :]: aap, baard, blaas, draad, haak, haan, haas, jaar, kaart, kwart, maag, maan, maat, paal, schaap, straat, zaag, zaal; adem, avond, dagen, daken, glazen, graven, haken, hanen, haver, kamer, klaver, magen, mazelen, nagel, navel, sabel, schapen, stapel, straten, tafel, vaten, wafel, wapen.

N.B. De open, ongeronde, palatale [æ̥ :] / aa (< Wgm. a (open lettergreep; zonder umlaut) in hamer, *haamer*; < Wgm. a + r + alveolair in baard, *baad*; < Wgm. â in maan, *maan*; < Wgm. ai in klaver(en), *klaavern*) behoort tot de merkwaardige klanken van het Asses; deze klank is dezelfde als het eerste component van die andere bekende Asses tweeklank, de palatale [æ̥ . i] aai (in pluim *plaaïm*).

-De gesloten, ontronde, palatale [y̥ :]: beuk, broer, duivel, muur, ruzie, schuur.

-De half-gesloten, ontronde, palatale [ø̥ :]: bodem, deur, keuken, keutel, honing, leugen, meubel, molen, mug, neus, sleutel, veulen.

-De half-open, ontronde, palatale [ø̥ :]: boe, boeman, euh, toet, toeteren; directeur, facteur, farceur, peur (Fr.).

-De open mediale [a :]: ei, fout, geit, goud, kei, kous, mei, meisen (meid), mouw, paus, saus, schouder, zijde, fornuis.

-De gesloten, ontronde, velaire [u̥ :]: bloes, boer, hoed, moes, ploeg, schoen, stoel, vloek, voet.

-De half-gesloten, ontronde, velaire [o̥ :]: boog, boter, goot, holen, hoop (espoir), kogel, kool (steen), koper, noot, oven, school, schotel, soort, toren, vogel, woord, zomer, zool, zoon.

-De half-open, ontronde, velaire [ɔ̥ :]: bladen, bladeren, kraai, shade, vader, zadel.

3.2 De tweeklanken

3.2.1. De sluitende tweeklanken (met -i als tweede element)

	vooraan		tussenin	achteraan
	ongerond	ontrond		ontrond
gesloten				[u̥ . i] koei
half-gesloten				
halfopen	[ε . i] peer			[ɔ̥ . i] draadje
open	[æ̥ . i] huis		[a . i] eis/ijs	

3.3. De medeklinkers

Het Asses heeft volgende medeklinkers:

twee lippen (bilabialen)	p	b					m	w
boventanden + onderlip (labiodentalen)			f	v				
achterkant boventanden (alveolairen)	t	d	s	z	l	r	n	
hard verhemelte (palatale)			ʃ (sj)	ʒ (zj)				j
zacht verhemelte (velairen)	k		χ (ch)	ɣ (g)			ŋ (ng)	
stemhebbend/stemloos	stl.	sth.	stl.	sth.				
	plosieven		fricatieven		lateralen		nasaal	halfkl.

In het Asses komen geen stembandmedeklinkers voor: de –h wordt systematisch niet uitgesproken.

B. Het klanksysteem van het Asses versus dat van het Bekkerzeels, het Mollems, het Kobbegems, het Relegems en het Zelliks (dialecten van de gemeenten waarmee Asses sedert 1976 is samengevoegd).

Het Asses behoort dialectologisch tot het Brabants (een groot gebied dat de provincies Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant, inclusief het Hoofdstedelijk Gewest omvat), meer speciaal tot het Zuid-Brabants; binnen deze hoofdregio wordt het dialect van Asse gerekend tot het subgebied "Pajottenlands" een dialectengroep gesproken in het zuidwestelijke deel van Zuid-Brabant.

Vermits het Asses naast het Bekkerzeels, het Kobbegems, het Mollems, het Relegems en het Zelliks dialecten zijn die in dezelfde regio worden gesproken, zijn de onderlinge dialectverschillen niet zo groot, zeker niet op het vlak van het woordgebruik, de woordvorming en de zinsbouw. Alleen op het terrein van de klankstructuur (de fonologie) treden tussen die dialecten kleine verschillen op.

Het Asses valt meteen op door zijn palatale, zeer open en gediftongeerde realisatie van de Wgm. *û* ([ǣ . i] /aai in *baaik*, buik; *daaif*, duif), terwijl in de andere deelgemeenten van Asse deze klank als [ɔ̄ . i] /ôï klinkt (*bôïk*, *dôïf*).

In het achtervoegsel -lijk klinkt de ij in het Asses als [ɛ] /è (*moeëlèk*, moeilijk; *meugelèk*, mogelijk); de andere deelgemeenten realiseren de klinker in deze positie als een tweeklank (*moeëlâik*, *meugelâik*).

De ij in "zijn" (ww., bz. vnw.) en "blijven" wordt in het Asses als [ɛ] /ê (blêven), in de andere deelgemeenten als [a.i] /âï" (blâiven) gerealiseerd.

Het dialect van het gehucht Asse-ter-Heide (tussen de gehuchten Asbeek en Krokegem) onderscheidt zich dan weer van alle andere dialecten van Asse doordat het alle geronde klinkers ontrondt: *pit*, put; *dee*, deur; voor een volledig overzicht van dit ontrondingsverschijnsel zie de vergelijking tussen het Asses en het D'Hâs op blz. 16-17).

In Bekkerzeel, Kobbegem, Mollem, Relegem en Zellik wordt de sch- aan het woordbegin als sk- gerealiseerd (*skâver*, schouder; *scoên*, schoen, een realisatie die in het Middelnederlands algemeen was), terwijl deze oude sk- in het Asses sch- wordt uitgesproken.

Verder onderscheidt het Asses zich ook nog van de dialecten van de deelgemeenten doordat het alleen alveolair mouilleert, terwijl in de andere deelgemeenten ook de velair k wordt gemouilleerd (vgl. baardje: *boitn* (A.), *boiken*; kwartje: *koitn* (A.), *koiken*; patatje: *pataitn* (A.), *pataiken*).